

A gyöngybagoly elleni védekezés lehetőségei denevérszállásoknál

Dobrosi Dénes – Samu Péter

Possibilities of defence against barn owls in bat colonies

According to our investigations carried out in the summers of 2002 and 2003, bat colonies threatened by barn owls may be protected against owls by shutters fixed on the entrance hole. The shutter plates should be made of metal, with 30 degrees' slant outwards, and with 10 cm between the plates. It was observed that barn owls are unable to get through this barrier, while house-dwelling chiroptera species in Hungary can easily fly in. This equipment ensures undisturbed dwelling possibilities for endangered, house-dwelling chiroptera species.

Előzmények

A Magyar Denevérszállások Baráti Körének denevérszállásmonitorozó munkája révén számos olyan eset feljegyzésre került, amikor több éve stabilnak tekinthető épületlakó denevérszállások egyik napról a másikra megszűntek azért, mert ott gyöngybagoly telepedett meg. Különösen a több száz vagy ezer kölykező nőstényből álló közönséges denevér, hegyesorrú denevér, tavi denevér, nagy patkósorrú denevér és csonkafülű denevér szállások pusztulása vagy szétszéledése aggasztott bennünket legjobban.

A nagy denevérszállások szinte kivétel nélkül nagy berepülőnyílással rendelkező padlás- vagy toronyterekben alakulnak ki. Ide a bagoly is könnyűszerrel bejut, s a gyöngybagoly ezeket a zavartalan, sőtét búvóhelyeket szintén előszeretettel használja. Az épületek renoválása, azt követő lezárása során a bagoly és a denevér egyaránt kiszorul. Egyre kevesebb alkalmas szállás marad e védett fajok számára. A denevér, mivel kolóniában él, sokkal sérülékenyebb ez élőhelyekért folyó versengésben. Mivel ráadásul a gyöngybagoly előszeretettel táplálkozik denevérral, így még hátrányosabb helyzetben van a bőregér a bagollyal szemben. A gyöngybagoly nem kizárólag torony és templompadlás-lakó faj, hiszen istállók, magtárak szűkebb üregeiben, faodvakban, szalmakazlakban is nagyon gyakran előfordul, így az ő túlélési esélye nagyobb a denevérekéhez képest.

Több megfigyelésünk van arra vonatkozóan, hogy mi történik akkor, amikor a

gyöngybagoly megtelepszik a denevérszálláson. A bagoly minden esetben nagy mennyiségben zsákmányolja a denevéreket. Egymás után kapja el őket, meg nem eszik belőlük sokat, csak a fejüket tépi le. Attól függően, hogy a denevéreknek vannak-e kölykeik, napokig vagy hetekig tart ez a fajta kényszerű együttélés. Ha még nincsenek kölykök, a denevérszállás rövidesen elhagyja a szállást. Akkor azonban, ha fiatal és még gyenge röpképességű kölykök vannak a kolóniában, az anyák nem szívesen hagyják el a tanyahelyet. Éjszaka, amikor a kölykök gyakorlatilag védtelenek maradnak, rengeteg fiatal válik a bagoly áldozatává. Ilyenkor hetek alatt néptelenedik el a kolónia úgy, hogy a fiatal nemzedék szinte teljes egészében elpusztul.

A denevérszállások helyek igen korlátozott száma miatt feltétlenül meg kell találnunk azt a megoldást, hogy a veszélyeztetett vagy sebezhető fajokból álló nagy denevérszállások garantált védelmet kapjanak a gyöngybagoly ily drasztikus zavarásával szemben. Olyan műszaki megoldások kialakítását látjuk szükségesnek, amelyek nemcsak a denevérek védelmét szolgálják, de a gyöngybagoly biztonságát is szavatolják. Olyan megelőző intézkedések szükségesek, amelyek a gyöngybagoly távoltartását biztosítják, miközben lehetővé teszik a denevérek számára a könnyű be- és kijutást.

Vizsgálataink során olyan berepülőnyílás kikísérletezését tűztük ki célul, ami a fenti célt szolgálja, egyszerűen kivitelezhető, nem feltűnő, illeszkedik az épület stílusához és nem igényel rendszeres karbantartást.

Módszer

Kiválasztottunk egy olyan gyöngybagoly fészekaljat, ahol a bagolyszülők által használt bejárati nyílás alkalmas volt arra, hogy oda különféle típusú nyílásformákat, akadályokat felszereljünk. A kiválasztott bejárati nyílás utcai világítás révén egész éjjel figyelemmel kísérhetővé vált, sőt arra is alkalmas volt, hogy egy digitális SONY videokamerával mozgó felvételeket készítsünk a bagolypár viselkedéséről. Később ezeket a felvételeket lelassítva, elemezni tudtuk a bagoly repülési képességeit, alkalmazott manővereit, s rá tudtunk jönni arra, hogy mi a számára legyőzhetetlen akadály. Az eredeti bejárati nyílást egy 33×44 cm-es keresztmetszetű fakerettel láttuk el, amelyre később felszereltük a különféle akadályokat.

1. kísérlet

Fémről készített, 2 cm átmérőjű, csapágyakkal ellátott, hosszanti tengelyében elforduló hengert illesztettünk be a bejárati nyílás küszöbére. Azt reméltük, hogy az elforduló henger alkalmatlanná teszi a bagoly számára a kapaszkodást, ez zavarni fogja őt, s így nem mer, vagy nem tud bemenni a bejárati nyíláson. A bagoly könnyűszerrel átrepülte, illetve átlépte ezt a küszöböt, így ez a kísérlet nem vezetett eredményre.

2. kísérlet

Élére állított háromszög formájúra szűkítettük a nyílást úgy, hogy a szűkítésre sima fémfelületet alkalmaztunk, hogy a madár ne tudjon megkapaszkodni rajta. 2 próbarepülés után a bagoly lebegésből felcsapott szárnyalással sikeresen belendítette magát az akadályon. Néhány be- és kirepülést követően már olyan ügyesen repült át az akadályon, mintha ez lenne számára a legtermészetesebb.

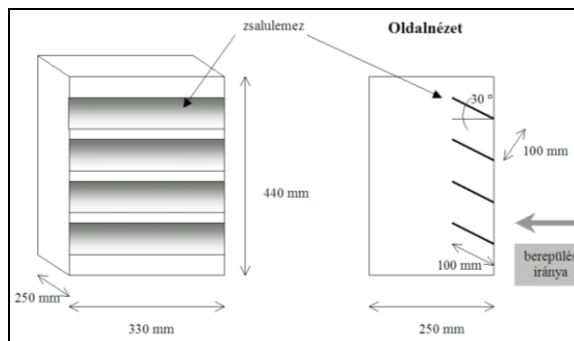
3. kísérlet

20 cm hosszú csőtoldalékkal láttuk el a nyílást, amely először 30 fokos, majd 60 fokos dőlésszögben állt a vízszinteshez képest. A háromszög formájú szűkítés a cső végére került, tehát a bagoly számára a kapaszkodás és fellépegés lehetőségét elvettük. Ezen a meredek akadályon keresztül is fellendítette magát mindkét bagolyszülő. A videofelvételek bizonyossága szerint óvatos, de lendületes alulról kissé felfelé irányuló rárepüléssel, lábait

előrelendítve vetette be magát a csőbe. A beugrás utolsó pillanataiban mindig felemelt, „felül összetapsolt” szárnyakkal érkezett a nyílásba a bagoly. Vízszintes szárnytartással, siklórepüléssel egyszer sem láttuk a madarakat megérkezni. Ekkor határoztuk el azt, hogy olyan nyílásformát alakítsunk ki, amely csak siklórepüléssel küzdhető le, tehát a felcsapott szárnyak számára akadályt jelent.

4. kísérlet

Ekkor alkalmaztuk a zsalugáter rendszerű akadály kiépítését. 10 cm széles horganyzott bádoggal lemezeket illesztettünk be úgy, hogy a lemezek 30 fokos szögben kifelé csurgóra álltak (1. sz. ábra). Először 20 cm-es távolságra raktuk be egymástól a lemezeket. Láthatóan meglepte a baglyokat ez az akadály, de a tág nyíláson még nagy nehezen beverekedtek magukat. A felcsapott szárnytartás jelentősen nehezítette a bejutást, de a csúszós lemezbe lábaikkal kapaszkodva, mégis legyőzték az akadályt. Ezt követően még 1-1 sor lemezt beraktunk a többi közé, ezzel 10 cm-esre szűkítettük a zsalulemezek közti nyílást. Ezen már képtelenek voltak átjutni a baglyok. Nagyon sokszor megpróbáltak felkapaszkodni a lemezek közti hasadékokon, de sikertelenül.



1. ábra. Zsalugáteres berepülőnyílás, amelyen a gyöngybagoly nem tudott átrepülni, ellenben a denevérek igen.

Ezt követően a szerkezet leszereltük. A gyöngybagoly pár sikeresen felnevelte fiókait. Következő évben, 2003 tavaszán ezt a típusú zsalugátert felhelyeztük egy olyan kastélypadlás 2 ablakára, ahonnan gyöngybagolyok üzték el a több ezer példányból álló csonkafülű és nagy patkósorrú denevérek által álló kolóniát. A bagolypár nem költött a padlásra, oda csak táplálkozni járt. A denevérek már 3 éve csak ideiglenes szállásként használták a tanyahelyet, hiszen a baglyok minden tavasszal elűzték őket. A

tavasszal kihelyezett zsalugáterek hatására a gyöngybaglyok kiszorultak. A kihelyezést követően még abban az évben 18 nagy patkósorrú denevér és 200 csonkafülű denevér kölykezett a védelmet élvező denevérszálláson. Láthatóan könnyedén repültek át a zsalugáteren. Úgy gondoljuk, hogy minden remény megvan arra, hogy a kolónia újra visszatelepül e régi kölykezőhelyére.

Tapasztalataink szerint a nagy patkósorrú denevér és a csonkafülű denevér a legérzékenyebb a berepülőnyílások méretére és formájára. Minthogy a kísérletünk azt mutatja, hogy ezt a zsalugáteres típust elfogadják ezek a fajok, így ezt a védekezési formát alkalmazzuk majd további gyöngybagoly által veszélyeztetett denevérszállásoknál is.

Összefoglaló

2002 és 2003 nyarán végzett vizsgálataink szerint a gyöngybaglyok által veszélyeztetett épületlakó denevérszállásokat a berepülőnyí-

lásra szerelt zsalugáterrel lehet bagolymentessé tenni. A zsalulemezek fémből készüljenek, 30 fokos szögben kifelé lejtessenek, a lemezek 10 cm távolságra legyenek egymástól. Megfigyeléseink szerint ezen az akadályon a gyöngybagoly nem képes átbújni, de a Magyarországon előforduló épületlakó denevérfajok könnyedén átrepülnek rajta. Ezzel a megoldással zavartalan szálláslehetőséget biztosíthatunk a veszélyeztetett épületlakó denevérfajok számára.

Köszönetnyilvánítás

A program költségeit a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium KAC támogatása révén finanszíroztuk. Köszönjük a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság munkatársainak támogatását, akik szakmai segítséggel és hatósági engedéllyel segítették munkánkat.